

HODNOTENIE DISERTAČNEJ PRÁCE
Oponentský posudok

Meno a krstné meno študenta: Mgr. et Mgr. Vladislava Bartáková

Škola: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra psychologie

Titul rigorózneho práca: Zbožnosť. Psychologické aspekty zvnitřnělé religiozity u katolíček – matek malých dětí

1. Zhoda obsahu s témou

Autorka sa v dizertačnej práci (DP), v súlade s názvom, zaoberá otázkou psychologických aspektov zvnitřněnej religiozity u matiek malých dětí, ktoré sú súčasne katolíčky. Názov vystihuje zameranie výskumu, ktorý tvorí podstatnú časť DP.

2. Štruktúra práce

Autorka delí DP na 5 význačnejších kapitol. Okrem jadra DP, ktoré tvoria zmienené časti, na začiatku práca obsahuje abstrakt, obsah, prológ, na konci záver, diskusiu, zoznam použitej literatúry a prílohy. Práca obsahuje okrem troch príloh v samotnej zviazanej časti aj CD nosič dát, kde je text: 96 strán (161 normostrán) príloh, ktoré tvoria prepis rozhovorov s respondentkami. Práca obsahuje errata et corrigenda – literatúra a errata et corrigenda – citace.

3. Obsahové hodnotenie

DP po nezvykle dlhom prológu a úvodnom slove, v ktorom načrtáva svoj životný príbeh a životný kontext, v ktorom DP vznikala, pokračuje teoretickou časťou, v ktorej je hneď na začiatku sformulované, že cieľ výskumu je porozumenie skúsenosti katolíckej zbožnosti matiek malých dětí (s. 16). Dôležitou je časť o zvnitřněnej a vonkajšej religiozite (s. 26) ako aj zamyslenie nad troma pilierami zbožnosti v každodennom živote. Tieto miesta majú viac menej teologický charakter – autorka cituje katechizmus a katolíckych autorov. V druhej časti je popísaná metóda výskumu. Tá je popísaná neštandardne, výhrady uvádzam na iných miestach. Jednotlivé témy autorka prekladá výňatkami z rozhovorov participantiek. Popisuje postupne premeny zbožnosti, špecifické problémy životného obdobia žien a ako sa to na premene ich zbožnosti odráža. V ďalšej časti autorka uvádza „subjektívne zisky“, ktoré zbožnosť prináša. V ďalšej časti autorka zoznamuje s výsledkami naratívnej analýzy rozhovorov a vývoji zbožnosti. Diskusiu by som privítal obsiahlejšiu a očakával by som postrehy čo sa týka obmedzení, skreslení a rizík výskumu, tiež reflexiu nakoľko výskum možno zovšeobecniť, porovnanie záverov s inými podobnými výskumami, návrh ďalšieho výskumu, ktorý by danú oblasť rozvíjal. Tieto témy môžu byť témami na obhajobu.

4. Formálna stránka (jazyk, zrozumiteľnosť vyjadrovania)

Jazyk, zrozumiteľnosť vyjadrovania, schopnosť formulácie záverov je na dobrej úrovni. Autorka vhodne používa odborné výrazy z dvoch obrov: psychológie a teológie, resp. spirituálnej teológie. Miestami sa však vyjadruje zbytočne komplikovane, príklady:

s. 197 (v slove „zprávoy“ je v texte chyba) „Závěry výzkumu, které ve formě této závěrečné zprávoy předkládám, jsou z hlediska obhajitelnosti pevně zasazeny v datech i se opírají o teoretické předporozumění problému, včetně toho, že byly kvalitativními způsoby triangulace na různých úrovních validizovány.“

Práca ma miestami krkolomný slovosled a tiež tu zrejme autorka mala u slova hermeneutika zrejme na mysli koncovku „u“ alebo niečo iné: „*Stejně tak můj přístup k realitě jako sociálně konstruované – interpretované a hermeneutika důvěry je nutno brát v potaz.*“ (s. 197). Autorka sa tak zbytočne zamotáva do miestami ťažko pochopiteľných formulácií. Jazyk ma miestami beletristický štýl.

Poetické vsuvky miestami síce skvalitňujú pochopenie, vo vedeckom texte však často ponúkajú mnohoznačnosť výkladu. Prejav osobnosti a osobné zaangažovanie autorky sú neprehliadnuteľné. Pri kvalitatívnom výskume je to do určitej miery akceptovateľné, so subjektivitou sa interpretáciách do určitej miery počíta. Popis metodológie a štruktúra práce sú však neštandardné.

5. Správnosť bibliografických záznamov (zoznam literatúry, poznámky k textu)

Autorka cituje podľa citačného manuálu APA, pričom sa miestami od neho vyskytujú mierny odchýlky – napr. u položky Halama, P. (2005) chýba za rokom a zátvorkou bodka. Je potrebné ale dodať, že spôsob odkazovania na pramene je v celej práci relatívne jednotný.

Ako nedostatok možno považovať veľké množstvo rôzne závažných chýb, ktoré sa i napriek errata et corrigenda v práci vyskytujú. Uvedme niekoľko príkladov:

- V práci na s. 34 je odkaz Chirban, 2001. V pôvodnom zozname literatúry práce sa tento titul nenachádza a v errata et corrigenda – literatúra je uvedený tento autor s rokmi 2001a a 2001b, čo neodpovedá textu. Okrem toho je v zozname errata et corrigenda – citace oprava, ktorá odkazuje na s. 35, kde sa tento autor vôbec nenachádza.
- V zozname literatúry sa vyskytujú ďalšie chyby. Na s. 209 je u položky Šandora meno spoluautora uvedené veľkým písmom. U položky Stríženec 2004a je na konci znak, ktorý tam nepatrí.
- Pri uvádzaní strán sa na jednom mieste uvádza „pp.“ (Luckmann, Miller alebo Ladd), na druhom mieste sú uvedené iba strany (Mishler, Preiss, Poloma).
- Pri uvádzaní nepublikovaných titulov volí autorka na rôznych miestach rôzne spôsoby – porovnaj napríklad položky Ryšavý a Skorunka.
- U položky Tižík je uvedený názov článku, ale chýba názov publikácie – táto chýba je aj na zozname errata et corrigenda – literatúra.
- Za závažné považujem, že v zozname literatúry chýbajú tituly, na ktoré sa text odvoláva, napr. na s. 112 sú odkazy „Swansnová (1998)“, „(Marek & Ogden,2003)“, na s. 113 (Freedová & Salazarová, 1996)“, „(Meleis, 2003)“, na s. 123 „(Šmolka, 2007)“. Dané tituly sa mi v zozname literatúry a ani v errata et corrigenda nepodarilo nájsť.

6. Voľba a využitia prameňov a literatúry

Výber literatúry je vhodný. Autorka čerpá z kníh tak v českom, resp. slovenskom, ako aj v anglickom jazyku (spolu okolo 200 titulov). Popri psychologickej literatúre je potrebné vyzdvihnúť tiež zastúpenie kvalitnej duchovnej resp. teologickej literatúry (Katechizmus, Guardini, Halík). Zoznam prameňov by sa dal rozšíriť o literatúru, ktorá je na rozmedzí oborov.

7. Vecné nedostatky práce

Zásadné nedostatky DP neobsahuje, ale i tak je potrebné vytknúť niekoľko vecí:

- Podoba textu miestami nemá vedecký, ale skôr populárny charakter. Vyjadrenia sú miestami možno umelecké, ale zároveň nejednoznačné a nepresné. Čo napríklad treba rozumieť pod nadpisom na s. 35: „*1.5 Matek malých dětí...*“? Uvedené nadpisy mohli byť podnadpismi. Uvediem návrh: 3.2. *Specifické potíže období mateřství aneb „vydržím to, ale chtěla bych víc.“*
- Ak na s. 35 v popise charakteristik účastníčok sa píše, že ženy sú si v „*mnoha ohledech podobné*“ a toto vyjadrenie je uvedené v úvodzovkách – ako je tomu potrebné rozumieť? Sú si podobné, či nie sú? V čom sú si podobné? Vo vedeckom texte to musí byť vyjadrené presne.

- Autorka sa miestami púšťa do teoretických rozvádzaní tém, ktoré so zbožnosťou súvisia okrajovo. Dostáva sa tak trochu do pasce, lebo sa tém dotýka len povrchno a v texte sa stráti orientácia. Bolo napríklad potrebné venovať sa v kap 4.3.2 téme potrat a jeho následkom, keď je práca venovaná zbožnosti? Rozprávanie Vilmy o potrate v súvislosti s prežívaním Boha je pre tému zbožnosti prínosné, ale uvedením niekoľkých teoretických informácií od málo reprezentatívnych autorov možno zbytočne vnáša ďalšie otázky. Okrem toho je to nevyvážené, lebo napríklad pri traume z nevery (s. 123) je teoretický úvod oveľa stručnejší – otázkou je nakoľko je Šmolka reprezentatívnym v danej problematike.
- Autorka miestami do textu vkladá svoje interpretácie. Napríklad zmienka o očistnom účinku (s. 119) v rozprávaní Vilmy nie je. Podobne vo vyjadrení Vilmy (s. 119) „*Spíš že,...jesli třeba..., víš..., že každej z nás má mít nějaký kříž..., tak jesli...*“ je cítiť neistotu, pričom v interpretácii autorky je isté tvrdenie: „*Podstatným a nosným vysvetlením je pro ni křesťanský pohled na člověka – každý člověk má nést jako Ježíš svůj kříž...*“
- Prílohy jedna až tri mohli byť súčasťou textu. Napríklad tvoria popis charakteristík participantiek alebo otázky rozhovorov, ktoré by som očakával v druhej časti pri popise metodológie. Okrem toho sa v popise metodológie vyskytujú chyby alebo je predstavená neprehľadne. Napríklad pri popise procedúre zberu dát na s. 38 je prvá veta: „*K získání dat jsem použila kombinaci několika kvalitativních nástrojů⁴⁶: strukturovaný rozhovor o modlitbě, nestrukturovaný narativní rozhovor o výboji zbožnosti, metodu volných...*“ V poznámke pod čiarou č. 46 je uvedený: „*Viz přílohu č. 1, s konkrétními zadáními.*“ V prílohe č. 1 na s. 212 je však uvedená „*Charakteristika zúčastněných žen.*“ Mimochodom odkaz na prílohy č. 2 a č. 3 sa mi nepodarilo v texte nájsť.
- Mám jeden postreh týkajúci sa celého prístupu. V štádiu života, v ktorom autorka participantky popisuje sa ich zbožnosť zrejme mení. Hovorí, že je to „náročné“, že sú vystavené rôznym „nástrahám“ (s. 193) a že udržať svoju zbožnosť na „živej“ nie ne „živočí“ úrovni vyžaduje obnovovanie reflexie atd. Pýtam sa, ale: Nejde len o zmenu foriem zbožnosti? Nejde len pocit neistoty z toho, že v živote nedokážu naplňať doterajšie praktiky? Nezamieňa sa forma s podstatou? Deje sa vôbec so samotnou zbožnosťou niečo? Tu a i v iných záveroch mám otázku, či autorka nechce zovšeobecniť svoju vlastnú skúsenosť a neistotu. Dokonca má provokatívnu otázku: nie sú skúmané matky ešte zbožnejšie ako predtým? Dostávame sa tak do subtílnej roviny duchovného života, či je zbožnosťou to, že človek kľáči na kolenách alebo to, že koná, čo od neho Boh chce – napríklad, že dáva život a seba deťom, že prijíma úlohu matky. Tu však nemožno hovoriť o chybe, ale o spôsobe uvažovania a nazerania na duchovný život.

8. Formálne nedostatky práce

Ako nedostatok možno považovať veľké množstvo chýb, ktoré sa pri zohľadnení errata et corrigenda v práci vyskytujú. Uvedme niekoľko príkladov:

- Chýba úvod – supluje ho abstrakt. Abstrakt tak nemá štandardnú podobu.
- Strana č. 15 je asi nedopatrením prázdna.
- Na konci riadku sa vyskytujú časti textu, ktoré by nemali. Napríklad preložky a spojky (s. 25 „U“, s. 34 „i“, 51 2x „v“,) spojky (s. 34 „i“, s. 132 a s 177 „a“) alebo o skratky krstných mien (s. 34 „K. Frieliensdorf“).
- Nejednotné je uvádzanie mien. Na jednom mieste so skratkou krstného mena, na druhom bez.
- Drobné chybičky: napríklad nevynechaná medzera v reťazci „Macek,2003“ s. 44
- Na s. 41 je „...Halama))“
- Na s. 118 je „VilměVilmě“
- Prečo text z poznámky pod čiarou č. 88 nie je v texte?

9. Celkové hodnotenie

Prácu hodnotím i napriek množstvu pripomienok pozitívne. Štruktúrou a poňatím autorka je práce originálna – to, čo by človek v obvyklých častiach očakával, nenájde ale zase nájde to, čo by nečakal. Nakoniec v nej nájde všetko, čo k riadnej dizertačnej práci patrí. Autorka na pozadí rozhovorov s katolíčkami, ktoré sú zároveň matkami malých detí, ponúka závery, pohľad na fenomén zbožnosti. Hoci používa dva rôzne slovníky z dvoch rôznych oborov, nechytla sa do pasce. I napriek množstvu formálnych chýb, ponúka po obsahovej stránke svojim spôsobom harmonický text, v ktorom umne nachádza spojitosti, analógie medzi pojmami psychológie a spirituálnej teológie. Popisuje fenomén, ktoré súvisí s jej životnou skúsenosťou – čo má výhody i nevýhody. Preukázala nadšenie, básnické nadanie, odborný prehľad a schopnosť samostatne a originálne myslieť. Podobných diel v našom kultúrnom a spoločenskom rámci nie je veľa, preto v práci vidím prínos a po úpravách (hlavne formálnych a štylistických) by som zvažoval prácu publikovať. Prácu **odporúčam** k obhajobe.

18.5.2012, Olomouc

Doc. Ing. Mgr./Mgr. Peter Tavel, Ph.D.